

Bauer, Jaroslav

Mezinárodní syntaktické symposium v Brně

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1967, vol. 16, iss. A15, pp. 216-219

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101101>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Im Teil V (Unflektierbare Wortarten) ist die kleine Kapitel bemerkenswert, die den Titel „Füllwörter“ trägt; es handelt sich um Partikeln (proklitische wie *be-*, *te-*, enklitische wie *-gi*, *nors* usw.), die im Litauischen eine verhältnismäßig wichtige Rolle spielen.

Ziemlich viel Raum nimmt die Wortbildung ein (Teil VII). Die wortbildenden Suffixe sind weder nach ihrer lautlichen Zusammensetzung (wie bei Otrębski), noch nach der Bedeutung der damit gebildeten Nomina (wie in der *LKG*), sondern nach der Natur des betreffenden Wortbildungsprozesses geordnet (Subst. → Subst., Verbum → Subst., Subst. → Adj. usw.). In besonderen Kapiteln werden die Deminutiva, die Orts- und Familiennamen behandelt. — In demselben Teil findet man auch Kapiteln über die abgeleiteten Zeitwörter und über die Zusammensetzung.

Die übrigen vier Teile befassen sich mit der Syntax: VII. Gebrauch der nominalen Wortarten, VIII. Gebrauch der Kasus, IX. Gebrauch der Verbalformen, X. Zur Satzlehre. Man findet also in Senns *Handbuch* keinen Abschnitt, der einfach als Syntax überschrieben wäre! Es läßt sich vermuten, daß der Verfasser in dieser Weise die alte Streitfrage nach dem Inhalt der Syntax vermeiden wollte. — Die letzten Seiten des Handbuches nimmt ein kurzer Wortregister ein.

Senns *Handbuch* besitzt fast ausschließlich den Charakter einer beschreibenden Grammatik; die historisch-vergleichende Betrachtungsweise macht sich einigermaßen nur in der Lautlehre bemerkbar (Vergleiche mit dem Lettischen, Bemerkungen zur Genesis des baltischen Lautsystems). Überraschender wirkt jedoch die Tatsache, daß der Verfasser, der seit mehr als 35 Jahren in den Vereinigten Staaten lebt, von den dort vorherrschenden Strömungen und Theorien so gut wie unberührt geblieben ist und seine Grammatik dementsprechend recht traditionell aufgefaßt hat. — Dessenungeachtet ist diese Beschreibung höchst sorgfältig und mit ausgezeichneter Kenntnis des Sprachmaterials bearbeitet; sie ist auch genügend ausführlich, ohne dabei in Vielsprecherei zu geraten (wie es mitunter in der *LKG* der Fall ist!). Zu den positiven Seiten des Werkes gehört weiterhin seine graphische Übersichtlichkeit: die die Mundartsercheinungen und Archaismen betreffenden Partien werden in der Regel in Petit gedruckt usw. usw. — Besonders brauchbar sind die syntaktischen Kapitel, da sie vorläufig die einzige neuere Detailbeschreibung der litauischen Syntax darstellen: die betreffenden Bände von Otrębski und *LKG* liegen zurzeit noch nicht vor. — Vermißt wird dagegen in Senns *Handbuch* eine systematische Bibliographie, sowie auch eine Karte der litauischen Mundarten.

Abschließend kann man sagen, daß dieses Handbuch allen ernstern Interessenten um die litauische Sprache vorzügliche Dienste leisten wird (zweifellos bessere als die *LKG* oder die Grammatik von Otrębski — sowohl seines angemessenen Umfangs, als auch seines das westliche Publikum mehr ansprechenden Sprachgewandes wegen); zugleich bietet es eine zuverlässige Basis für diejenigen, die in der Zukunft eine wirklich moderne beschreibende oder historisch-vergleichende Grammatik des Litauischen verfassen möchten.

Adolf Erhart

Mezinárodní syntaktické symposium v Brně

Filosofická fakulta University J. Ev. Purkyně v Brně uspořádala ve dnech 20.—23. X. 1966 jazykovědné symposium na téma „Strukturální typy slovanské věty a jejich vývoj“. Vlastními pořadateli byly katedry českého jazyka, slovanské, indoevropské a obecné jazykovědy a ruského jazyka, spolupracovala externí katedra dialektologie. Toto symposium bylo druhým setkáním slovanských syntaktiků v Brně. V r. 1961 uspořádali brněňští slavisté úspěšnou syntaktickou konferenci, která se zabývala metodologickou problematikou historického a historickosrovnávacího studia slovanské skladby a studia skladby nářeční; mnoho pozornosti bylo věnováno i obecné problematice syntaxe.¹

Během pěti let od brněnské syntaktické konference se v jazykovědě mnoho změnilo, a nejvíce snad právě v syntaxi. Prohloubilo se funkčně strukturální studium syntaktických jevů, pokračovalo se v práci „tradičními“ metodami, ale nejtýpější je rostoucí uplatnění nových směrů, zejm. generativní a algebraické lingvistiky při studiu slovanských jazyků. Přestože tu jde zatím z největší části teprve o pokusy a hledání cest k exaktnějšímu poznání jazykových jevů (s převládajícím zřetelem k aplikované lingvistice), přinášejí nové směry také nové pojetí jazykové struktury, nové postupy a zejména záplavu nových pojmů a termínů. V této situaci je jistě potřebná vzájemná konfrontace názorů, vzájemné poocouzení a pochopení různých přístupů k týmž jazykovým jevům. Nodostatek zřetele k výsledkům dosavadního bádání je záporným rysem v práci mnoha stoupenců nových směrů, a nedůvěra k novým postupům nebo i neznalost jejich zásad zase škodí těm, kdo pracují „tradičními“ metodami. Proto považovali brněňští

¹ Viz sborník této konference *Otázky slovanské syntaxe*, Praha 1962, vydaný ve Spisech filosofické fakulty UJEP jako sv. 85.

slavisté za potřebné uspořádat setkání slovanských jazykovědců, kteří se zabývají syntaxí, a zaměřit je převážně k teoretickým otázkám. Aby se mohlo dojít k pozitivním výsledkům, vybrali jako téma symposia jeden klíčový problém: strukturální typy slovanské věty. Nevzdali se přitom ani pohledu srovnávacího a historického — obojí je aktuálním úkolem slavistiky a má velký význam i pro pochopení současného systému jazyka.

Na uspořádání symposia se podílela Mezinárodní komise pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků při Mezinárodním komitétu slavistů: tematika symposia se týkala jednoho ze tří témat doporučených komisí ke zpracování, členové Mezinárodní komise i československé národní komise tvořili jádro účastníků symposia; na symposion pak přímo navázalo rozšířené zasedání Mezinárodní komise ve Smolenicích 24.—26. X. a projednalo náměty vzešlé z brněnského jednání.

Pořadatelé pomýšleli na malé, uzavřené symposion; proto původně pozvali jenom členy Mezinárodní komise a její spolupracovníky, členy československé komise, účastníky brněnské syntaktické konference z r. 1961 a několik dalších syntaktiků, s nimiž mají bezprostřední pracovní kontakt. Ale zájem o účast byl tak veliký, že bylo nutno uspořádat zasedání většího rozsahu — jen ze zahraničí se přihlásilo více zájemců, než mělo být všech účastníků. Mnoho přihlášených účastníků se muselo na poslední chvíli omluvit, ale i tak se symposia zúčastnilo skoro 100 československých a 38 zahraničních účastníků (z SSSR, Polska, Bulharska, Jugoslávie, NDR, NSR, Francie a Rumunska).

Symposion zahájili děkan filosofické fakulty UJEP prof. dr. Dušan Jeřábek, předseda přípravného výboru symposia prof. dr. Jaroslav Bauer a předseda Mezinárodní komise pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků a Mezinárodního komitétu slavistů akad. Bohuslav Havránek.

Zasedání mělo ráz čistě diskusní: pořadatelé si vyžádali od přihlášených účastníků jejich referáty a příspěvky předem (sešlo se jich 45), rozmnožili je a připravili na jejich základě návrh otázek, k nimž se pak diskuse přednostně zaměřila. Diskuse takto organizovaná kladla na účastníky symposia velké požadavky, ale brzy se živě rozproudila, takže vyhrazený čas přes omezený řečnický lhůtu ani nestačil. Problematika byla rozdělena do tří okruhů a v každém bylo formulováno několik diskusních otázek. Každý okruh uvedl jeden referent, který stručně komentoval navržené diskusní otázky a upozornil na rozmnožené referáty a příspěvky, které se k jednotlivým otázkám vztahovaly. První okruh se týkal obecné problematiky větných typů v slovanských jazycích — jejich pojetí z hlediska různých jazykovědných směrů, otázky jejich zachycení a vymezení, konstitutivních a fakultativních prvků. Uvedl jej doc. dr. Miroslav Grepl. Diskuse zabrala celé zasedání dne 20. X. Druhý okruh, zahrnující problematiku větných typů v jednotlivých slovanských jazycích a jejich typologickosrovnávacím studium, uvedl doc. dr. Roman Mrázek; diskuse zabrala dopolední zasedání 21. X. Referentem k třetímu okruhu — o vývoji větných typů v slovanských jazycích a jejich historickosrovnávacím studiu — byl prof. dr. Jaroslav Bauer; diskutovalo se k němu 21. X. odpoledne. Dne 22. X. byla diskuse dokončena a referenti přednesli závěrečná slova. Podrobnější zprávy o průběhu symposia přinesou jazykovědné časopisy, zejm. Slovo a slovesnost (to již otisklo v plném znění úvodní referáty k diskusi) a Voprosy jazykoznanija. Celé jednání symposia i předem zasláné referáty a příspěvky shrnuje sborník *Otázky slovanské syntaxe II*, který je v tisku ve Spisech filosofické fakulty UJEP a vyjde v r. 1968.

Pořadatelé symposia si přáli, aby z jednání vzešly i konkrétní podněty k další práci v slovanské syntaxi. Připravili proto návrh aktuálních témat, která by měla být podle jejich názoru doporučena k přednostnímu zpracování. Komentář k tomu přednesl doc. dr. Radoslav Večeřka. V diskusi byl návrh doplněn, zpřesněn a schválen. Účastníci symposia schválili i návrh opatření, která by mohla prohloubit mezinárodní spolupráci při studiu slovanské syntaxe, předloženy prof. dr. J. Bauerem. Oba návrhy tvoří usnesení symposia a byly předloženy k projednání Mezinárodní komisi pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků, a ta je na svém zasedání ve Smolenicích 24.—26. X. 1968 s drobnými úpravami schválila.

Jednání symposia uzavřeli prof. dr. J. Bauer a akademik Bohuslav Havránek; za zahraniční delegáty promluvil člen Polské akademie nauk prof. dr. Zenon Klemensiewicz.

Účastníci symposia měli možnost shlédnout představení v brněnských divadlech a prohlédnout si město. V neděli 23. X. se konala exkurse na jižní Moravu. Na symposiu se podařilo vytvořit velmi dobré pracovní a přátelské ovzduší; živé diskuse v plénu byly doplněny soukromými setkáními, která přispěla k bližšímu vzájemnému poznání, k navázání nebo prohloubení vzájemné spolupráce.

Vědecké výsledky symposia můžeme hodnotit kladně. Nebylo možno očekávat, že by jedno krátké setkání vyřešilo komplikované otázky spjaté s větnými typy, že by vedlo k jednotě názorů v otázkách metodologických, pojmoslovných, terminologických. To není za dnešní situace

v jazykovědě možné, ba ani žádoucí. Cíl symposia byl skromnější: obrátit zájem k problematice slovanských větných typů, formulovat nejdůležitější sporné otázky, zahájit o nich diskusi a dát podnět k jejich zpracování z různých hledisek a různými metodami. Už sám rozmnožený sborník materiálů pro diskusi přinesl zajímavou konfrontaci názorů na větné typy, jejich stavbu a vývoj, a ukázal přednosti i slabiny některých postupů. Diskuse nemohla rozřešit předložené otázky, ale umožnila konfrontaci názorů a přispěla k vyjasnění stanovisek; za její klad lze považovat i to, že odkryla nejednotnost a nejasnosti v mnoha základních otázkách, např. v samém pojetí větných typů. Vedle příspěvků hodnotných byly i méně hodnotné, ale to není jinak možné. Bylo by velkým úspěchem symposia, kdyby přispělo k tomu, aby se příslušníci různých směrů naučili znát a respektovat odlišná stanoviska, místo aby je podceňovali nebo paušálně odmítali, jak se to nejednou děje. Věříme, že otázky předložené k diskusi a navržené k dalšímu zpracování budou i po symposiu podněcovat slovanské syntaktiky k další teoretické i materiálové práci. A snad se podaří realizovat i některá z opatření k prohloubení mezinárodní spolupráci ve studiu slovanské syntaxe, tak jako syntaktická konference v r. 1961 dala podnět k založení Mezinárodní komise pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků.

Usnesení syntaktického symposia

Ve dnech 20.—22. X. 1966 se v Brně konalo jazykovědné symposion „Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj“, uspořádané Universitou J. Ev. Purkyně ve spolupráci s Mezinárodní komisí pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků při Mezinárodním komitétu slavistů. Na podkladě rozmnožených referátů se rozvinula živá diskuse, která umožnila konfrontaci názorů na teoretické a metodologické otázky spjaté se zkoumáním struktury a vývoje větných typů v slovanských jazycích. Z jednání vyplynul návrh témat, která symposion doporučuje badatelům v slovanské syntaxi ke zpracování jako zvláště naléhavá:²

Z teoretické problematiky:

Stanovení a charakteristika větných typů; zkoumání jejich systému na rovině gramatické formy i významu a vypracování jednotného způsobu popisu (i symboliky) jakožto základny pro jejich porovnávání.

Možnost interpretace pojmu „větný typ“ v rámci teorie generativní transformační mluvnice; odraz specifičnosti slovanských jazyků v transformační gramatice; použití transformační metody při konfrontačním a historickosrovnávacím studiu slovanských jazyků.

Z problematiky konfrontačního studia:

Větné typy z hlediska modálnosti, zejména věty přací a zjišťovací otázky.

Místo expresivity ve výstavbě základních typů věty.

Větné typy z hlediska účasti nebo neúčasti agentu a jeho různého vyjadřování.

Z historického a historickosrovnávacího studia:

Vývoj větných typů z hlediska modálnosti, zejm. vět přacích a zjišťovacích otázek.

Vývoj větných typů v souvislosti s různou účastí nebo neúčastí agentu a jeho různým vyjadřováním.

K řešení naléhavých otázek ze slovanské syntaxe je nutno prohloubit mezinárodní spolupráci slavistů. Účastníci brněnského symposia došli k závěru, že by k rozvoji bádání přispěla tato opatření:

1. Oživení práce národních komisí pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků, event. zřízení syntaktických pracovních skupin při těchto komisích.

2. Pravidelná zasedání Mezinárodní komise pro studium mluvnické stavby slovanských jazyků (pokud možno každý rok); uspořádání by měly postupně zajišťovat jednotlivé národní komise.

3. Zajištění výměny informací o práci konané v jednotlivých zemích a na jednotlivých pracovištích, prohloubení spolupráce při řešení úkolů a vzájemné posuzování výsledků práce. Bylo by zapotřebí zříditi při Mezinárodní komisí středisko, které by soustřeďovalo informace o probíhajících i plánovaných pracích v slovanské syntaxi a dávalo je k dispozici všem slavistům. Souhrnné zprávy o došlých informacích by mohly být pravidelně publikovány v některém slavistickém časopise nebo by mohl být vydáván vlastní informační bulletin; vedle toho by syntaktické informační středisko poskytovalo na požádání i podrobnější informace jednotlivým pracovištím.³

² Návrh je uveden v konečném znění, které dostal po projednání v Mezinárodní komisí ve Smolenicích dne 24.—26. X. 1966.

³ Brněnské syntaktické středisko projevilo ochotu pomoci Mezinárodní komisí při uskutečnění tohoto návrhu a redakce časopisu *Slavia* přislíbila místo pro stručné zpravodajství, pokud nebude možno zajistit vydávání samostatného bulletinu.

4. Vydávání knižních sborníků prací ze slovanské syntaxe s mezinárodní účastí. Sborníky by vydávaly postupně jednotlivé země a soustřeďovaly by se v nich zejména příspěvky k tématům navrženým ke zpracování. Informace o přípravě těchto sborníků a jejich koordinaci by zajišťovalo navržené syntaktické informační středisko. Bylo by vhodné, aby tyto sborníky tvořily jakousi řadu, spojenou společným názvem, např. „Problémy slovanské syntaxe“ nebo „Otázky slovanské syntaxe“.

Jaroslav Bauer